

57. Tâm sự một người vợ tù cải tạo

(Chuyện kể của Mai, vợ Long)

Long bước vào căn nhà ẩm cúng của gia đình chàng, cùng lúc với ba người thân yêu nhất là vợ và hai con, bước vào mà đầu óc vẫn còn mơ màng, mình có đang nằm mê không? Không, không phải giấc mộng mà chàng về nhà thật. Một phép lạ!

Buổi tối nằm gọn trong tay chồng, Mai thì thầm...

Anh về rồi! Em mừng quá, từ sáng đến giờ em cứ bàng hoàng không biết mơ hay thực? Hơn bốn tháng trời không có anh ở nhà, thật là kinh khủng, đi làm thì thôi về nhà đầu óc em lảm nhảm như tê dại, lúc thì hoang mang không biết anh ở đâu, lúc thì lo sợ không biết anh sống chết thế nào. Nhất là khi hay tin có xe chở tù cải tạo bị lật có người chết làm em như điên lên...

Để em kể anh nghe từ những ngày đầu xa anh. Chắc anh không thể tưởng tượng được em bị khủng hoảng như thế nào khi anh bảo đi 10 ngày, mà 10 ngày qua rồi không thấy về, cũng chẳng có tin tức gì...

Đến ngày thứ 7 hay thứ 8 gì đó, em qua tìm ông Khoa Trưởng mới của trường Dược, nay gọi là Hiệu Trưởng, là ông Ba Phát, người có nhiều cảm tình với anh vì chuyện anh mách cho ông ấy ngôi nhà to lớn của gia đình anh Hinh để cán bộ của trường có chỗ ở. Ban đầu ông ấy bảo chưa đến ngày thì chưa về thôi, cứ yên tâm Cách Mạng nói là chắc chắn như thế, binh sĩ đi học 3 ngày chả về hết là gì!

Nhưng đến ngày thứ 10, em hỏi tại sao nhà nước nói đi học tập cải tạo 10 ngày mà giờ này không thấy anh về. Ông cũng trả lời một cách gượng gạo là ông cũng không hiểu tại sao, vì trường đang thiếu thầy dạy, phân nửa ban giảng huấn cũ đã di tản trước ngày 30 tháng tư, bây giờ lại thêm 7 người phải đi học tập cải tạo, ông không có cách nào điều hành công việc giảng dạy tiếp tục một cách bình thường được nữa. Ông nói sẽ cố gắng xin cho những người đi cải tạo được sớm về, nhưng ông cũng không hứa hẹn gì cụ thể, vì ông nói chính sách học tập cải tạo này là chủ trương đến từ rất cao, ở vị thế của ông không biết gì và cũng không có quyền hành gì. Ông cũng chả được người ta thông báo gì cả. Tóm lại ông cũng trong tình trạng mù tịt về tin của những người đi cải tạo như em thôi.

Em chắc là ông ấy nói thật, vì không phải chỉ mình anh ở trường Dược, mà không biết bao nhiêu người ở các cơ quan khác cũng không thấy ai về. Ngay cả anh N., bác sĩ chồng của H. bạn em cũng đi học tập như anh và cũng không có tin tức. Một bức màn bí mật bao trùm lên chuyện « học tập cải tạo ». Nhưng em cũng không buông xuôi, cứ buổi trưa sau khi ăn cơm là em qua bên trường của anh, chỉ đi bộ có vài phút từ đài truyền hình bên này đường qua Đại Học Dược Khoa xé bên kia đường. Có khi gặp ông Ba Phát, có khi không, em cứ ngồi ở cái ghế dài ngoài hành lang mà khóc. Lâu dần tất cả ban giảng huấn còn lại đều biết em là vợ anh, đến ngồi « ăn vạ đòi chồng về! »

Còn chuyện đi du học của anh, em nói với ông Ba Phát mọi việc giấy tờ đã xong xuôi, anh đã ghi danh ở Đại Học Dược Khoa Paris và Montpellier và anh sẽ đi vào tháng 9 để kịp nhập học. Em hỏi ông ấy thì ban đầu ông ta quả quyết là anh sẽ về để đi Pháp chứ, mọi việc sẽ bình thường, học bổng của Pháp mà, chính phủ ta đâu có tốn kém gì mà không cho đi. Sau tháng 9 vẫn không thấy anh về, em sang hỏi nữa thì ông ấy bảo chắc anh sẽ phải nhập học trễ thôi! Hóa ra thay vì đi Pháp học anh lại vào rừng học tập cải tạo!

Cũng may em còn hai con nên an ủi được phần nào. Phải lo chăm sóc cho hai đứa nên em rất bận rộn, nhất là sau này em là Biên Tập Viên phải làm việc 8 tiếng một ngày (gọi là làm thông tâm) chứ không còn là Xướng Ngôn Viên chỉ làm một tối, nghỉ hai tối và có xe của Đài đưa rước như ngày trước. Nhờ có các con, lo cho các con chứ nếu không cứ gậm nhấm nỗi buồn xa anh thì chắc em sẽ bệnh mất. Hai đứa cứ hỏi mẹ hoài sao bố không về. Thương con còn bé quá chưa hiểu những chuyện phi lý xảy ra cho gia đình mình em không biết trả lời thế nào! Không có anh ở nhà, em phải thuê xe xích-lô để đi làm, mỗi buổi sáng trước khi đến đài truyền hình làm việc em đưa hai con đến vườn trẻⁱ như khi anh còn ở nhà. Trường của các bà sơ, không biết còn giữ được đến bao giờ, vì các trường tư trước sau gì rồi cũng bị chính quyền tịch thu mà thôi.

Em ở nhà với hai con và chị Diệuⁱⁱ, thỉnh thoảng mơ hoặc các em chạy đến thăm chừng. Nào lòng nhất là mỗi chủ nhật cuối tuần cả ba mẹ con ở nhà, hai đứa bé mới 4 tuổi rưỡi và 3 tuổi cứ hỏi mẹ là bố đâu?

ⁱ Vườn trẻ Caritas ở góc đường Đoàn Thị Điểm và Hiền Vương.

ⁱⁱ Người giúp việc từ trước 75, sau 30 tháng tư phải nói là bà con.

Bao giờ bố về ? Mỗi ngày đi làm, đi học về ba mẹ con chơi với nhau chờ ăn cơm và em hay ngồi bên cửa sổ hy vọng thấy anh về từ xa. Một hôm, em vẫn ngồi chỗ cũ nhưng sao tự nhiên thấy nhà im ắng quá, em gọi con không thấy trả lời, chạy vội vào nhà trong, thấy hai con ngồi trên cầu thang khóc. Hai đứa mếu máo nói: « Bi nhớ bố », « Bé nhớ bố ». Lời con làm lòng em như dao cắt, ba mẹ con ôm nhau khóc. Chị Diệu chạy ra thấy thế cũng khóc theo...

Từ lúc anh về đến giờ, anh thấy tụi nó vui không! Nhắc đến con, thời nay dạy con cũng sợ lắm anh ạ, chả biết phải làm sao vì bạn em con lớn hơn con mình, đã lên tiểu học, nó kể cô giáo bắt làm toán toàn kiểu như: có 5 thăng giặc lái ngựa, bộ đội ta bắn rơi 3 thăng, hỏi còn lại mấy thăng? Bài tập đọc thì chị bộ đội gái dắt thăng giặc lái Mỹ điểu phở bị nhân dân ném đá! Em nghĩ nếu mình dạy con theo mình thì đến trường chúng sẽ bị lạc lõng mà dạy con theo chủ trương, đường lối cách mạng thì sau này sẽ không phải là con mình nữa. Em lo lắm.

Ở đài truyền hình em gặp hằng ngày những người trước kia mình vẫn gọi là Việt Cộng nhưng dần dần em mới biết là có nhiều thứ Việt Cộng: VC nằm vùng ở ngay Sài Gòn, VC trong rừng ra gọi là VC trong Rừng, VC từ miền Bắc vào. Ngoài Bắc vào lại có hai loại là người gốc miền Bắc và người miền Nam tập kết ra Bắc từ năm 1954-55 bây giờ trở về. Mỗi thứ VC lại có thái độ, cách cư xử khác nhau đối với bọn Ngụy tụi em. Ngoài ra còn một số rất lớn loại gia-đình-cách-mạng. Đài em trước kia phát hình mỗi ngày từ 6 giờ chiều đến 12 giờ khuya hay 1 giờ sáng nhưng nhân viên chỉ có khoảng 250 người. Sau 30 tháng tư, số giờ phát hình rút xuống nhưng số nhân viên phình ra tới 800 người. Không kể những người đã di tản vào cận ngày 30 tháng tư hoặc bị bắt tại đài, bị đi học tập như anh thì số nhân viên mới mẻ này từ ngoài Bắc vào, loại con ông cháu cha hoặc thuộc bà con gia đình cách mạng do các cán bộ mang vào.

Em buồn cười nhất là một buổi sáng đi làm, trước khi vào đến văn phòng, em thấy một cái bảng to tướng có hàng chữ ghi bằng phấn: “Mời các đồng chí có mức lương từ... (mấy chục) đến họp tại...” Nhưng có những chuyện phải nói là cười ra nước mắt, điển hình là một buổi sáng, công đài bị ngăn lại, nhân viên phải qua một đường vòng để đi ngang một chị bác sĩ, không biết có đúng là bác sĩ không nhưng mấy người hiểu chuyện nói chị này trước kia là y tá của miền Nam nhưng theo cách mạng vào bưng nay trở về thành bác sĩ. Chị bác sĩ bắt mọi người ngừng lại, ngửa mặt lên trời rồi nhỏ vào mũi mỗi người mấy giọt... nước tôi! Thế là suốt ngày hôm ấy cả đài có mùi tôi! Họ bảo để ngừa cúm! Hóa ra người chả khác gì gà! Em nhớ hồi nhỏ có thấy bà nội nhỏ nước tôi vào mũi gà khi thấy con nào hơi khúc khúc!

Em làm việc (chắc là giỏi?) mấy tháng liền được bằng « Tiên Tiến » nhưng đến tháng thứ tư khi họ biết em đi làm bằng xích lô thì họ không cho em Tiên Tiến nữa. Anh Trưởng Phòng gọi em đến nói rằng “Tháng này đáng lẽ cô được Tiên Tiến vì làm việc tốt (chữ tốt sau này không phải là phản nghĩa với xấu) nhưng vì cô thuê xe xích lô đi làm, nghĩa là vẫn giữ tác phong tiểu tư sản, lợi dụng sức lao động của người khác nên “trên” không đồng ý cho cô Tiên Tiến nữa!”

Những ngày đầu có lần em đến đài thấy mấy xe cam-nhông đậu trong sân, em lấy làm lạ nên đi ngang liếc vào trong cái bạt còn vén lên thì thấy đầy nhóc xe Honda, Suzuki... không hiểu chở đi đâu mà lại đậu trong sân của đài. Sau đó mấy bạn cho biết là họ lấy ở những tiệm nhập cảng xe, tiệm bán xe hoặc tịch thu của những người đã di tản, thu gom hết để chở về Bắc! Trong đài mấy bạn phóng viên phòng Thời Sự đi làm tin về kể nghe tức cười là tàu thủy của Trung Hoa cập bên trước tàu của Liên Xô nhưng khi dựng phim thì phải cho tin tức về tàu Nga trước rồi mới đến tàu Trung Quốc! Có lần đi quay phim cảnh các bộ đội lên tàu về Bắc, từ xa các bạn ấy lấy làm lạ là hết chiến tranh rồi mà mấy người đó vẫn mặc đồ bộ đội, vẫn mỗi người lưng đeo ba lô và một cái súng sáng loáng mà vai thì khoác gió, tay xách nách mang. Đến gần hóa ra không phải súng mà là... đèn nê-ông (néon)! Còn tay xách nách mang linh tinh những gói những bọc không hiểu là những gì trong đó nhưng mỗi người đều có một con búp bê nhựa rẻ tiền chắc mang về làm quà cho con.

Anh biết em không phải là người tin bói toán nhưng trong lúc tuyệt vọng, sau 10 ngày không thấy anh về, em đã mang hình của anh đến hỏi thầy Tr. thầy cũ của em trên Đại Học, ông có khả năng tìm người bằng một quả lắc. Trải cái bản đồ Việt Nam trên bàn, một tay ông đặt trên tấm hình của anh, một tay ông cầm quả lắc di chuyển trên bản đồ. « Thầy thấy chồng của con đang ở không xa Sài Gòn nhưng trong rừng ! ». Câu nói của thầy làm em choáng váng ! Lạ quá, rõ ràng em Nhân nói chở anh đến trường Taberd để học tập, nay tại Taberd không còn ai mà thầy lại bảo anh ở trong rừng ! Cầm cái hình anh về mà em khóc quá chừng, lòng hoang mang tột độ mà không biết phải làm gì!

Nhưng biến cố làm em nhớ đời vì một mình em phải đối phó rất vất vả là chuyện đổi tiền. Biến cố này không có gì là bất ngờ, ai cũng chờ đợi sẽ đến ngày phải đổi tiền, chỉ không biết ngày nào thôi.

Như anh biết đây đồng tiền Việt Nam Cộng Hòa bị xuống giá khủng khiếp vào thời kỳ cuối cùng của chế độ. Cuối năm 1974, phải 700 đồng mới đổi được một đô-la Mỹ. Qua đầu năm 1975, tiền mất giá thêm một cách đều đặn, và đến những ngày cuối tháng tư 1975, không còn biết tỷ suất là bao nhiêu nữa vì nó thay đổi từng ngày, rồi từng giờ vào những ngày cuối cùng. Cũng dễ hiểu vì những người giàu có đổi tiền lấy vàng và đô-la trước khi di tản ra ngoại quốc, nên đồng tiền xuống giá một cách thê thảm.

Nhưng đó chỉ là một thiểu số rất ít người giàu có chạy được mang theo ít nhiều vàng và đô-la, còn đại đa số quần nhân công chức mất hết tiền để dành nếu không biết « thủ » từ trước. Thí dụ điển hình là cậu em bị trắng tay. Là công chức mới về hưu vào đầu năm 1975, cậu em chọn lãnh tất cả lương hưu một lần duy nhất, rồi cho tất cả vào quỹ tiết kiệm ngân hàng để sau này mỗi tháng rút tiền lòi ra để sinh sống. Không ngờ ngày 30 tháng tư ập đến, nhà nước quản lý tất cả các ngân hàng, các trương mục cũ xem như không còn nữa, vì hệ thống ngân hàng trong xã hội mới không vận hành theo kiểu tư bản !

Trở lại chuyện đổi tiền vào tháng 9 vừa rồi. Sau ngày Quốc Khánh 2 tháng 9 đã có tin đồn sắp đổi tiền, nhưng tin đồn vẫn chỉ mơ hồ, không ai biết chính xác chừng nào đổi, đổi cách nào, tổ chức ra sao... Đến giữa tháng 9, tin đồn trở nên dồn dập hơn. Dù tất cả những gì chung quanh việc đổi tiền được giữ bí mật, nhưng làm sao bí mật hoàn toàn được khi mà cuộc đổi tiền phải diễn ra cùng một ngày trên cả miền Nam, có nghĩa là phải huấn luyện cả chục ngàn người phụ trách công việc này. Một bí mật như thế, trong một nước có tự do báo chí, tự do truyền thông, sẽ chẳng giữ được một ngày, nhưng ở xứ mình tất cả phương tiện truyền thông từ báo chí đến truyền thanh truyền hình đều thuộc nhà nước, chỉ còn một tự do duy nhất là tự do... phao tin đồn ! Mà tin đồn thì cũng do những người “nghe hơi nôi chõ” từ gia đình, bà con những cán bộ cao cấp họ báo cho nhau để tìm cách mua vàng, mua đô-la ào ạt những ngày cận vụ đổi tiền. Riêng em thì chỉ được một người bạn cho biết tin vào tối hôm trước, làm sao em xoay xở được!

Và cuối cùng tin đồn trở thành sự thực vào sáng ngày thứ hai 22 tháng 9-75.

Hôm đó tất cả sinh hoạt bình thường phải dẹp hết để tập trung vào việc đổi tiền. Không chợ búa, trường học, công sở đóng cửa, chỉ có các địa điểm đổi tiền là đông đúc người xếp hàng. Không phải ai muốn đổi ở đâu cũng được, mỗi tổ dân phố được chỉ định một địa điểm trong phường của mình. Muốn đổi tiền phải trình sổ hộ khẩu, nghĩa là những người sống ngoài lề xã hội không được đổi. 500 đồng tiền cũ đổi lấy 1 đồng tiền mới. Mỗi hộ được đổi tối đa là 100.000 tiền cũ, tức là 200 đồng tiền mới, người độc thân chỉ được đổi 100 đồng mới. Đến hết ngày 22-9, tiền cũ hoàn toàn vô giá trị, không còn dùng được nữa.

Những gia đình có trên 100.000 đồng cũ có thể gửi số còn lại vào ngân hàng, khi « cần » có thể « xin phép » rút ra. « Cần » có nghĩa là phải có đám ma, đám cưới, v.v. có giấy chứng nhận của phường, xã hẳn hoi... Dĩ nhiên những người khôn ngoan chẳng ai dại gì mà gửi tiền vào ngân hàng. Những người giàu có đã lo từ trước chuyển tiền thành vàng, một số ít cần phải giữ tiền vì buôn bán hằng ngày (buôn bán tư nhân bị cấm, nhưng ai cấm được chợ đen ?) đến ngày đổi tiền họ tìm các gia đình nghèo không có đủ 100.000 giao cho đổi giùm, dĩ nhiên cũng có tiền lời quy định rõ ràng.

Tiền mới nhiều người tưởng là đồng tiền của nước Việt Nam mới, nhưng không phải, đó chỉ là tiền của miền Nam, tiền của miền Bắc vẫn dùng cho miền Bắc, và có giá hơn. Một đồng tiền Nam chỉ có giá trị 80 xu tiền Bắc¹ !

Hôm đó, như mọi người, em để con ở nhà với chị Diệu, gom hết tiền trong nhà bỏ vào một cái xác đi đến địa điểm quy định. Em phải xếp hàng cả mấy giờ đồng hồ, đứng chờ dưới cái nắng chang chang, trong lòng hồi hộp không biết công việc sẽ ra sao, vì với mấy ông cách mạng này thì không thể tin những gì các ông hứa hẹn. Chỉ lúc cầm được tiền mới trong tay rồi em mới chắc ăn là mình vẫn còn ít tiền để tiêu dùng.

Vụ đổi tiền kéo dài đến 11 giờ đêm. Trong một ngày, họ đã xóa tan dấu tích của nền kinh tế Việt Nam Cộng Hòa. Bỗng nhiên em bị hụt hẫng vì lúc đó mới cảm nhận được một cách cụ thể và sâu xa tất cả những gì xảy đến cho đời sống của gia đình mình và cho người dân toàn Miền Nam từ mấy tháng qua ! Cầm 200 đồng tiền mới trong tay và cái giấy mỏng teng ghi số tiền em bắt buộc phải gửi vào ngân hàng nhà nước, em muốn khóc, không biết chừng ấy tiền thì ba mẹ con sống được trong bao lâu...

Anh nhớ cô G. ở đầu đường nhà mình không? Cô ấy nghèo nên em sang nhờ cô ấy đổi giúp cho một số tiền cho đủ 100.000 đồng, hy vọng là được tổng cộng hơn 300 cũng đỡ. Đến chiều tối, em sang định lấy lại số tiền nhờ cô ấy đổi hộ thì thấy cửa khóa. Hôm sau, hôm sau nữa em sang vẫn thấy cửa khóa... Vài ngày sau em lại sang thì gặp cô ấy nhưng cô ta không đưa lại tiền cho em mà còn bảo là đổi giùm như thế

¹ Vì vậy đến năm 1978 (ngày 3 tháng 5) sẽ có một cuộc đổi tiền thứ hai để thống nhất hai loại tiền Nam và Bắc.

là phạm luật, công an mà biết được thì đi tù cả lũ! Mặt cô ấy cứ trơ ra sau cùng cô ấy đuổi khéo em bảo là cần phải đi đâu đó, em về chỉ biết ngán ngẩm cho tình đời! Thế là cô ấy lấy hết số tiền em gửi đổi giùm! Con người thế mà gian quá, em không ngờ cô ấy ghê gớm đến thế!

Nhưng không phải chỉ một mình cô ấy ghê gớm đâu. Vì sau 75, lòng dạ người ta đổi khác lắm. Một trong những người quen của em có chồng làm hàng vàng, em mang một ít đưa cô ấy nhờ bán hộ, hai hôm sau cô ấy đưa em 50 đồng! Thật là bàng hoàng vì khi đưa cho cô ấy xem thì nói chắc được khoảng 1000 đồng thế mà cô ấy chỉ đưa lại chừng đó! Em bực quá đòi lại thì hôm sau cô ấy bảo chồng đã bán hết rồi, không thể lấy lại được! Em chỉ biết khóc!

Tin đồn thì khủng khiếp mà em chỉ có một mình nên cái gì cũng sợ! Cái xe Honda thì một tay bộ đội đến nhà bảo là tại sao trong nhà có cả xe Vespa và Honda... Hắn gạ mua Vespa nhưng em bảo không thể bán vì khi anh về phải dùng. Hắn lại gạ cái Honda bảo là dưới chế độ này một gia đình không thể có 2 cái xe như thế ngoài ra sẽ không có xăng chạy xe vì xăng chỉ bán cho các cơ quan nhà nước và nếu không bán cho hắn thì sau này sẽ bị nhà nước tịch thu. Em sợ mất nên chẳng thà bán cho hắn còn thêm được ít tiền mua thức ăn cho con hơn là bị tịch thu! Bán xong cái Honda thì hắn còn đến gạ mua cái tủ lạnh. Em nhất định không bán vì bán sẽ không biết để sửa của con ở đâu.

Đi làm cả ngày nên em mệt tưởng ngủ được dễ dàng nhưng không, mỗi đêm em cứ trần trọc lo cho anh và nhất là khi có tiếng chó sủa từ xa, em vừa sợ vừa ao ước hay là mình về... Đến khi chó sủa gần lại rồi xa dần em mới hết hy vọng. Nhớ lại chuyện ông Tổng Nhõn ở Đà Lạt trước kia, một người từng chịu ơn ông nội và vẫn đến thăm bà nội cho đến khi bị VC giết. Vợ ông Tổng kể rằng, buổi tối hôm ấy nghe tiếng chó sủa càng ngày càng gần nhà, sau đó có tiếng gọi cửa đúng tên ông ấy nên tưởng người quen, mở cửa ra thì một toán người súng ống ập vào nhà trói ké ông ấy, dắt ra cánh đồng gần nhà giết ông ta và ghim lên ngực áo bản án tử hình vì tội giết Việt Minh từ ngày ông ấy còn ở ngoài Bắc!

Lại nhớ một buổi sáng đến đài em thấy mấy người đang bắc thang gỡ tấm vải rất to vẫn treo ở bức tường mặt tiền, kẻ khẩu hiệu câu nói của Tổng Thống Thiệu: “Đừng nghe những gì Cộng Sản nói, hãy nhìn kỹ những gì Cộng Sản làm”. Thấy em đứng lại nhìn anh chàng 7T. nói với em: “Thiệu nói gì cũng sai trừ câu này! Rồi chị sẽ thấy những gì người Cộng Sản chúng tôi làm cho đất nước ta!” Chuyện Cộng Sản sẽ làm gì cho đất nước thì chưa biết nhưng vụ học tập cải tạo này thì em thấy họ lừa được cả nước và cả quốc tế!

Còn tuần trước tại trại Sóng Thần, ban đầu em không nhận ra anh vì anh bị phù thũng, mặt phình ra! Một tuần ở Sóng Thần hôm nay trông anh đã khá hơn.

Khi em đưa cho anh hộp đường cát, hộp chè và kẹo thì anh trách sao không mua đường thẻ làm em ngạc nhiên quá! Tại sao anh lại muốn đường thẻ? Em cứ tưởng mang đường cát lên cho anh pha cà phê chứ anh lại hỏi đường thẻ là loại đường nhà mình có ăn bao giờ đâu! Trên đường về em hỏi anh chàng T. tại sao anh lại hỏi em đường thẻ, T. mới nói là những người đi học tập cải tạo họ thèm đường lắm, họ cắn đường thẻ nhấm nháp vì trong trại cải tạo không có chất ngọt! Ngồi sau xe anh ta mà nước mắt em cứ rơi! Thương anh quá, anh có bao giờ phải ăn uống thiếu thốn đâu mà bây giờ thèm cục đường thẻ! Một ông được sĩ thèm cục đường thẻ! Nghĩ sao mà thảm hại quá!

Còn kẹo là trên đường đi khi nghe T. hỏi là em mang đường và chè nhưng có mang kẹo cho anh không nên em ghé vào một cái quán bên đường mua. Xui một cái là vì vội quá, T. đến là em đi ngay nên quên mang bóp. Em nói thật với bà chủ quán là em mua cho chồng học tập cải tạo, mai một em sẽ mang tiền đến trả. Bà ấy vui vẻ nói em cứ lấy kẹo, khi nào trả cũng được, không trả cũng không sao. Hôm sau đi làm về em mang tiền đến, bà ấy hơi ngạc nhiên nói là kể như kẹo ấy cho em để em mang cho “mấy ông học tập” chứ đâu có nghĩ là em sẽ mang đến trả thật! Bà ấy nói cũng có con đi học tập nên thông cảm và mừng cho em là được gặp chồng chứ con bà ấy không có tin tức gì!

Sống trong xã hội mới với nhan nhản những chuyện đảo điên lừa lọc, may mà vẫn còn những tâm hồn biết thông cảm như bà hàng kẹo này!

Những lời thì thầm của Mai làm lòng chàng chùng xuống, Long siết vai Mai trong vòng tay nghĩ thương vợ, thương con, thương mình, thương các bạn đồng tù và thương cho cả người dân Miền Nam.